

Twentse Taalbank

't Inschrien

2017 / 4

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is een kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Willy Ahlers, Geert Bekkering, Hilda Ferwerda
Jan Hinke, Theo Leoné (hoofdredacteur) en
Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee:

Willy Ahlers, Benny Brummelhuis, Marlies Enklaar,
Geert Bekkering, Jaap Grootenboer,
J. Herman de Ridder, Theo Leoné, Adrie Strikker.

Redactieadres

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur

Voorzitter, vacant
Willem Wondergerm, vicevoorzitter en penningmeester
Henny ten Pas, beoogd secretaris
Marty van Dijken, PR
Adrie Strikker, lid

Secretariaat

secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Rabo rek.nr. NL41 RABO 0129 5763 79

OKThuis

Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl

Het abonnement is bij lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost per lid EUR 30,00, met partner EUR 35,00, jeugdleden tot 21 jaar EUR 15,00. Losse nummers zijn voor EUR 5,00 verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 15 januari 2018 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede
ISSN 1875-2659

Inhoud

Normalisering Schipbeek in kader werkverschaffing Benny Brummelhuis	3
Studiekring met honger naar cartografie Geert Bekkering in gesprek met Els Marijnissen en Eltjo Kok	7
Huis Weleveld brengt Luther naar Borne Jaap Grootenboer	9
In Twenthe Tal van vlaggen wapperen van de nijverheidspaleizen J. Herman de Ridder, Den Haag	12
Pittige vragen van Rabenhaupt tot Franse furie Willy Ahlers	15
Schilderijenwand geeft auditorium nieuw gezicht Theo Leoné	16
Helmich August van Heek (1840-1917) Textieltycoon van Schuttersveld Marlies Enklaar	20
Uit de collectie: Klinkende munt in de kluis Adrie Strikker	26

Nieuwsbrief

*Ontvangt u de digitale Nieuwsbrief van de Oudheidkamer?
Zo ja, dan is dat mooi. Want het is een eenvoudige manier om u
te informeren.*

Leest u de Nieuwsbrief ook? Nog mooier.

*Wanneer u geen Nieuwsbrief ontvangen heeft, stuurt u dan een
mailtje naar: abonnees@nieuwsvandeoudheidkamer.nl*

*Wij controleren dan of uw emailadres bij ons bekend, nog goed is.
Zelf zou u even in uw spamfilter kunnen kijken of we geblokkeerd
worden, dat kunt u zelf verhelpen.*

*Foto omslag: Luchtfoto van Enschede uit september 1939 met zicht op de
Deurningerstraat (linksonder) en Korte Hengelosestraat (rechtsboven). Het
grote blok in het midden is het woonhuis van Abraham Ledeboer (later
pension Kleyboer). De wat kleinere villa er tegenover is de Verrenhof.*

Normalisering Schipbeek in kader werkverschaffing

Benny Brummelhuis

In het kader van de werkverschaffing werden er bij de normalisering van de Buurserbeek / Schipbeek vele werklozen ingeschakeld. Om al deze mensen te kunnen huisvesten verschenen er op meerdere plaatsen houten barakken.

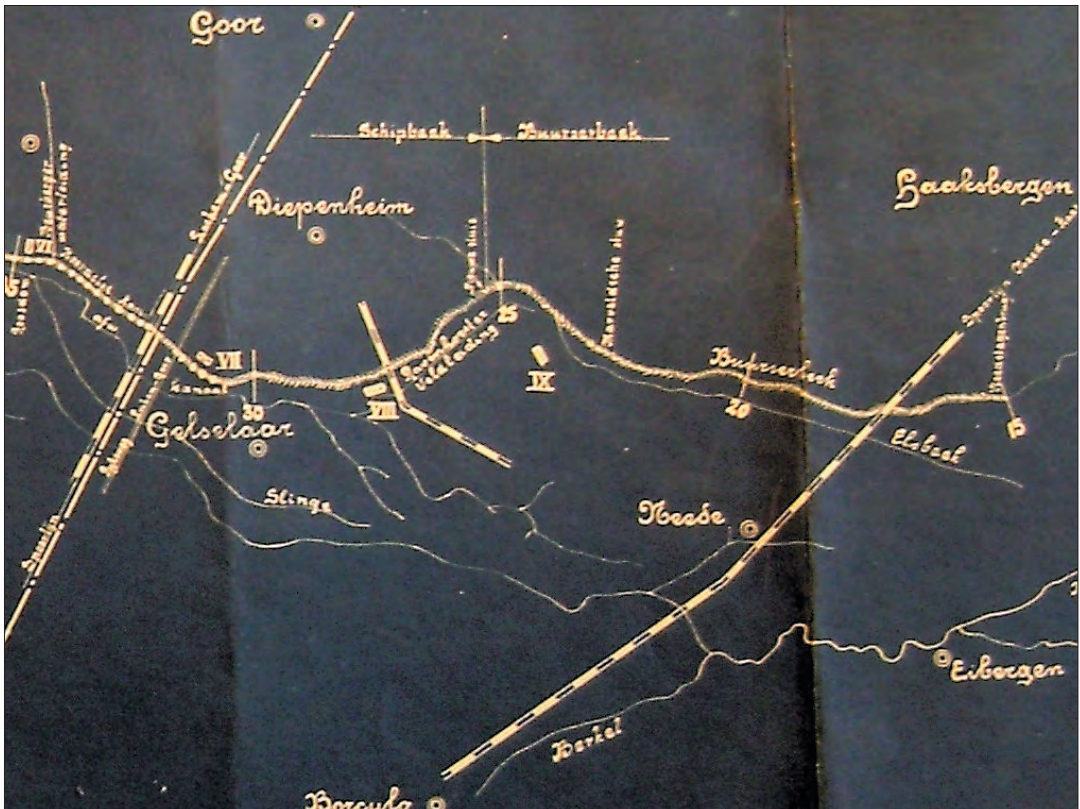
In de jaren dertig van de vorige eeuw hebben er minstens tien barakkenkampen aan de oevers van de Schipbeek gestaan. Ze waren niet allemaal gelijktijdig in gebruik. In de winter 1931/1932 waren er zeven barakkenkampen die arbeiders huisvestten.

Hier volgt een lijst met de namen van de kampen, daarachter de woonplaats van de betreffende arbeiders.

Nr. 1 Colmschate	[Den Haag]
Nr. 2 Bathmen	[Utrecht en anderen]
Nr. 3 Schoolderbrug	[Rotterdam]
Nr. 4 Wippertstuw	[Amsterdam]

Nr. 5 Hoogebrug	[Gouda en anderen]
Nr. 6 Roosdombrug	[Rotterdam]
Nr. 7 Westerfliet	[Duisburg (Duitsland)]

In het najaar van 1932 waren de kampen Colmschate en Bathmen reeds gesloten. Stroomopwaarts kwamen er drie barakkenkampen bij, te weten: Gelselaar, Neede en Rietmolen. Ook hier werd vermeld waar de werknemers vandaan kwamen. In Gelselaar waren dat Amsterdammers, Neede (Kamp Leppink) herbergde werknemers uit Den Haag en in Rietmolen had men werknemers uit Harlingen en Rotterdam. De samenstelling van de arbeiders wisselde nogal eens. Na 1933 zijn er geen lijsten bekend. Naast de Kampen Leppink, Rietmolen en mogelijk Haaksbergen is er op de Bonnekaart zeer waarschijnlijk nog één arbeiderskamp gevonden. Dit

Kaart van Schipbeek en Buurserbeek met in romeinse cijfers de plaatsen van barakkenkampen.

Uit: G.A. Hemelman, *Neede in oude ansichten* [NL ISBN 90 288 33595]

is het kamp bij de Roosdombrug. Van de overige arbeiderskampen is er op de Bonnekaarten niets meer te zien. Voor de afwezigheid van deze kampen is een goede verklaring voorhanden. De overige barakkenkampen waren in 1937 reeds verdwenen.

Bovenstaande kaart geeft de Schipbeek weer met de barakken kampen van de werkverschaffing in maart 1932. Dit is een uitsnede van het origineel. De kampen tussen Deventer en de Roosdombrug in de voormalige gemeente Markelo zijn weggelaten. Het barakkenkamp bij de Roosdombrug wordt hier weergegeven met het nummer "VI". Kamp Westervlier draagt het nummer "VII" en Kamp Gelselaar wordt weergegeven met nummer "VIII". Er kan enige verwarring ontstaan, omdat het dorp Gelselaar dicht bij Kamp Westervlier staat getekend. Kamp Neede, in de volksmond Kamp Leppink genoemd, draagt hier het nummer "IX". Het barakkenkamp in Rietmolen staat niet op deze kaart, omdat dit kamp pas later werd gebouwd. [1]

Kamp Leppink

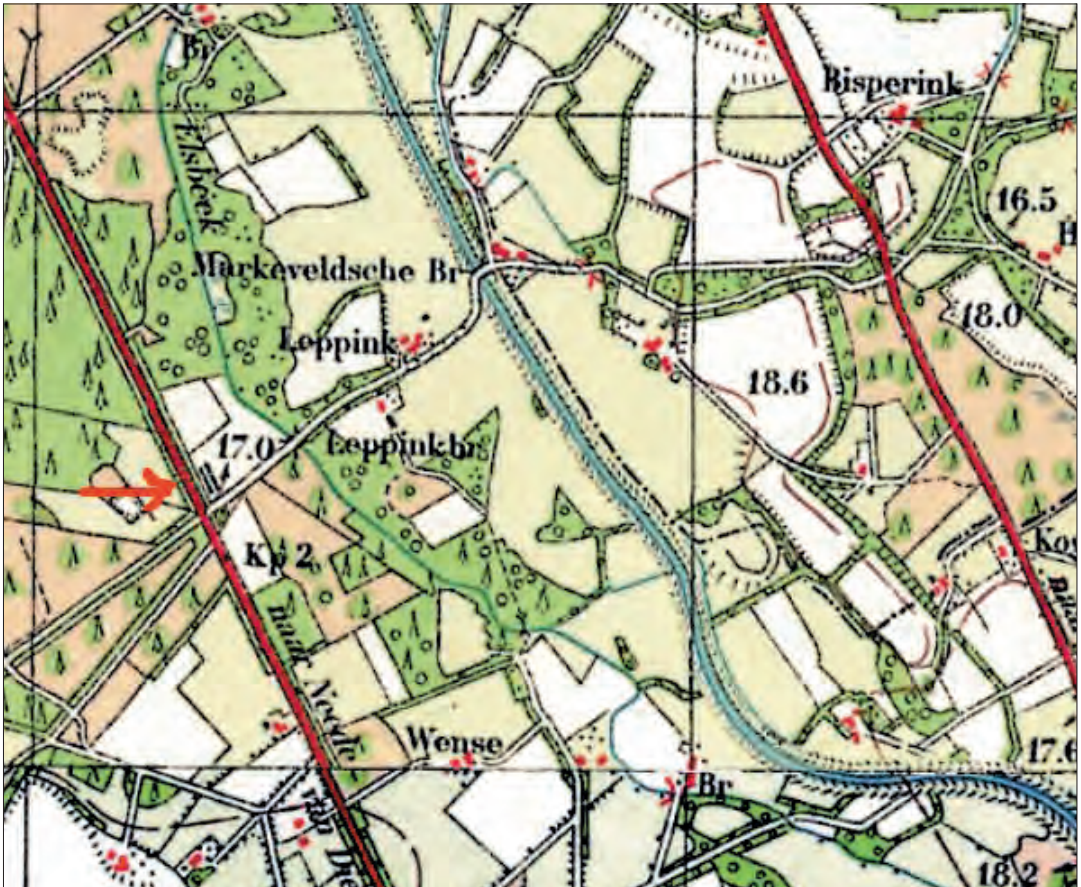
Kamp Leppink in de voormalige gemeente Neede, is waarschijnlijk het meest bekend. Dit kamp moet men niet verwarren met het Duitse

kamp uit de oorlog. In de oorlog had de bezetter namelijk een kamp voor de "Arbeitseinsatz" met de zelfde naam. Het Duitse Kamp Leppink lag op de plaats van de huidige camping 't Klumpke. Kamp Leppink uit de jaren dertig van de vorige eeuw lag toen aan de overkant van de weg die nu Deldenseweg genoemd wordt. In de jaren zestig van de vorige eeuw werd deze weg aanzienlijk verbreed en verlegd. Hierdoor ligt de plek van het voormalige Kamp Leppink nu aan de zelfde kant als camping 't Klumpke. Kamp Leppink bestond uit twee barakken die naast elkaar lagen.

Bovenstaande foto werd omstreeks 1935 genomen. De huishoudelijke werkzaamheden werden verricht door de drie poserende dames. Rechts op de voorgrond staat een waterzuiveringsinstallatie. Dit was in feite gewoon een bak gevuld met grind. [2]

Op deze Bonnekaart uit 1937 staan rechts naast de pijl twee korte dikke zwarte lijnen afgebeeld. Met deze lijnen worden de barakken van Kamp Leppink aangeduid. Op vroegere en latere uitgaven zijn deze lijnen niet te vinden. Dus mag men er van uitgaan dat deze lijnen Kamp Leppink vertegenwoordigen. Ook Kamp Rietmolen is op de Bonnekaart uit 1937 duidelijk weer-

Overgenomen van: *Topotijdreis*, website van het Kadaster

gegeven. Net als bij Kamp Leppink is er ook hier op de overige uitgaven niets te vinden. Waarschijnlijk stond er ook in Haaksbergen een arbeiderskamp. Via mondelinge overlevering is bekend dat er in Haaksbergen vele arbeiders uit Enschede gewerkt hebben aan de Schipbeek. Op de Bonnekaart uit 1937 zijn de beide oevers plus de omgeving van de Schipbeek gecontroleerd op een mogelijk barakkenkamp. Alleen op de rechter oever van de Buurserbeek, iets boven de Oostendorper watermolen stond mogelijk één barak. Ook nu bleek de korte dikke zwarte streep alleen op de kaart te staan die in 1937 verscheen. [3] Dus mag men er redelijker wijs van uitgaan dat het hier om een tijdelijk gebouw ging. Alleen is het niet aangetoond dat het een barak was waar arbeiders gehuisvest werden. Dat Haaksbergen maar één barak had is zeer aannemelijk, want er werden ook mensen uit Enschede te werk gesteld. Deze werknemers zullen dan na werktijd weer huiswaarts gekeerd zijn. Uit het Schipbeek archief

is alleen bekend dat er naast lokale arbeiders, mensen werden ingezet die niet uit de buurt kwamen. Haaksbergen werd hierbij niet specifiek genoemd. [4]

Wateroverlast in 1932

Door de grote hoeveelheid neerslag begin januari 1932, dreigden de werkzaamheden aan de Schipbeek geheel stil te vallen. Met name 6 januari was een zeer natte dag. In de Bilt viel maar liefst 24,3 mm neerslag. Uit de nabije omgeving zijn geen exacte data voorhanden. Dat er ook hier veel wateroverlast was getuige een krantenartikel uit 7 januari 1932. Hierin vermeldde men dat bij Bathmen de Toornemansbrug geheel was weggeslagen. Ook in de gemeente Haaksbergen was er wateroverlast. Hier was de Schipbeek buiten haar oevers getreden. Aangezien al dit water het werken aan de Schipbeek nagenoeg onmogelijk maakte, dreigden circa vierhonderd werknemers gedupeerd te worden. [5]

De sluiting van de Oortjessluis

In 1937 werden de arbeiders van alle kanten opgetrommeld om het werk op tijd af te krijgen. Dit in verband met de sluiting van de Oortjessluis, die op 24 november van dit jaar gepland stond. [6] Men had haast omdat bij hoge waterstanden het Schipbeekwater via de Oortjessluis op de Hagmolenbeek en de Rutbeek geloosd werd. Dit betekende wateroverlast in het stroomgebied van deze beken.

Eind 1937 waren de werkzaamheden aan de Buurserbeek nagenoeg voltooid. Hierdoor werd een groot aantal arbeiders uit Losser overgeplaatst naar de gemeente Diepenheim. Zij werden ook hier te werk gesteld aan de Schipbeek. Er werd al spoedig geklaagd over een onwenselijke situatie. De werknemers waren door de toegenomen reistijden vaak meer dan dertien uur per dag van huis. [7]

Grondkribben

Uit een brief van het Ministerie van Sociale Zaken, dagtekening 10 oktober 1938, valt op te maken dat er in het kader van de werkverschaffing negen grondkribben mochten worden aangelegd. Hier volgt een citaat: "bouw van 9 grondkribben in de Buurserbeek, vanaf even beneden de Fondsche brug tot in het Assinkbosch". De subsidie bedroeg maximaal 13.500 gulden. Grondkribben zijn dwarskribben die onder water liggen en de waterafvoer niet belemmeren. Zij werden aangelegd om het dichtslibben van de beek tegen te gaan. [8]

De Buurserbeek / Schipbeek blijft vragen om onderhoud

Hoewel in 1939 de normalisering van de beek nagenoeg voltooid was, werden er toch weer vele werklozen ingezet. De winter was namelijk zeer streng geweest en er was behoorlijk wat sneeuw gevallen. De grote hoeveelheid smeltwater en het kruierende ijs hadden veel schade aangericht aan de oevers en de beekbodem. Vanwege de vele blokkades door het kruierende ijs zocht het water zich een weg onder het ijs door. Dit had als gevolg dat er grote en diepe gaten in de beekbodem ontstonden. Verder hadden de oevers aanzienlijke schade opgelopen. Voor het herstel van deze schade werden werklozen te werk gesteld.

Met kruiwagen en schop aan het werk. Foto Twentsch dagblad Tubantia 1939.

Bij Buurse waren in april en mei 1939 vanwege de aangerichte schade enkele honderden werklozen uit Enschede te werk gesteld. Een aantal maanden later, we schrijven 17 augustus 1937, waren er boven de Nieuwe Sluis in Diepenheim circa honderd werklozen uit Enschede aan het werk. Voor het vervoer werden bussen ingezet. Boven de Nieuwe Sluis werden de oevers hersteld en moest de beek worden uitgediept. Het slib uit de bovenloop van de Buurserbeek had zich daar verspreid en hierdoor dreigde de beek dicht te slibben. [9]

Noten:

- [1] Nationaal Archief, Inventaris van de archieven van de Rijkscommissie voor de ontwatering, 1918 - 1934, toegang 2.11.19 inv.nr. 335
- [2] G.A. Hemelman, Neede in oude ansichten [NL ISBN 90 288 33595] / Bonnekaarten: <http://www.topotijdreis.nl/> Kadaster Tijdreis over 200 jaar topografie
- [3] Bonnekaarten: <http://www.topotijdreis.nl/> Kadaster Tijdreis over 200 jaar topografie
- [4] HCO vestiging Deventer (voormalig Stadsarchief Deventer) Waterschap De Schipbeek I, ID: 0862, inv. nr. 729
- [5] Website Delpher – De Tijd: godsdienstig-staatskundig dagblad 07-01-1932. / De website van het K.N.M.I. klimatologie. <https://projects.-knmi.nl/klimatologie/daggegevens/index.cgi>
- [6] Website Delpher - Twentsch Dagblad Tubantia en Enschedese Courant 26-06-1937
- [7] Website Delpher - Twentsch Dagblad Tubantia en de Enschedese Courant 03-11-1937
- [8] Nationaal Archief, Ministerie van Sociale Zaken, afd. werkverschaffing en steun, toegang: 2.15.28, inv.nr. 132
- [9] Website Delpher - Twentsch dagblad Tubantia, 17-08-1939

Studiekring met honger naar cartografie

Geert Bekkering in gesprek met Els Marijnissen en Eltjo Kok

.....

De studiekring Historische Cartografie werkt sinds 1996 onder de paraplu van de Oudheidkamer Twente. In die tijd heeft de studiekring haar naam meer dan waar gemaakt. “Elke keer ga ik er weer met plezier naar toe”, zegt Els Marijnissen. De bijeenkomsten op de derde zaterdagochtend in de maand in het OKThuis zijn voor Els nog steeds een verrijking. “Vooral de onderlinge contacten en de uitwisseling tussen de deelnemers in de pauzes vind ik erg plezierig”. De ongeveer dertig leden van de groep denken er hetzelfde over. Natuurlijk vinden ze de geboden lezingen heel interessant. Een breed scala aan cartografische onderwerpen komt aan bod.

Ontstaan

In het winterseizoen 92/93 werd in de Oudheidkamer Twente een cursus Kaarten en Historie georganiseerd. Acht cursusavonden en een afsluitende excursie (het veldwerk), met 22 cursisten. In het seizoen 95/96 was er weer zo'n cursus, nu met 15 cursisten. De onderwerpen die behandeld werden waren: landmeetkunde vroeger en nu, kaarten maken vroeger en nu, kaartenmakers, lezen en interpreteren van- en werken met markekaarten, lezen en interpreteren van- en werken met topografische kaarten. Er waren twee excursies naar het Rijksarchief Overijssel en een veldexcursie door het Landschap Overijssel sloot de cursus af. Beide cursussen hadden een heel goede sfeer, zodat de cursisten na enkele bijeenkomsten al een hechte club bleken te vormen. Tijdens pauzes en na afloop bleven de cursisten vaak met elkaar zitten praten op een muurtje bij het Elderinkshuis. De individuele belangstelling van de cursisten bleek heel verschillend, maar ze hadden wel allemaal iets met historische kaarten. Op de laatste excursiedag vonden sommigen het dan ook maar een gek idee dat ze elkaar niet meer regelmatig zouden spreken. Die dag kwamen Els Marijnissen en Gerrit Perfors tijdens de lunch met het idee om een studiekring te vormen. Veel cursisten wilden dat wel en op voorspraak van Henk Zorn bood de OKT onderdak. Op 2 november 1996 was de eerste bijeenkomst in het Elderinkshuis. De eerste jaren was er elke maand een voordracht van één van de leden over zijn eigen belangstellingsgebied. Gerrit Perfors was vijf jaar voorzitter.

Zijn opvolger Eltjo Kok was ruim vier jaar voorzitter tot het seizoen 2006/07. Hij werd begin 1999 secretaris van de Studiekring, en vervult

die functie sindsdien. Benny Brummelhuis is vanaf het begin penningmeester en doet dit op vaardige wijze, want de studiekring staat nooit in het rood!

Sinds 2007 heeft Els Marijnissen de voorzittershamer in handen en zij loodste de studiekring door de moeilijke jaren van fusies in het Enschedese museumbestel. Tijdelijk kwam men bij elkaar in het Natuurmuseum en bij de Odd Fellows, maar vanaf het ontstaan van het OKThuis weer op eigen honk.

Eigen onderzoek

Gedurende de eerste jaren is nog wel eens gesproken over inzet van de studiekring bij het voorbereiden van publicaties of het bijdragen aan onderzoek of initiatieven van derden. Dit is nooit in uitvoering gekomen op één uitzondering na: de op verzoek van de Stichting Twickel verleende medewerking bij het opzetten en begeleiden van de expositie ‘Twickel op de kaart’ in het koetshuis van kasteel Twickel in 2009.

Wel zijn leden betrokken (geweest) bij dergelijke activiteiten, bijvoorbeeld inventarisatie en beheer van de kaartencollectie van de Oudheidkamer Twente, deelname in het historisch-cartografische onderzoeksproject Explokart, opzetten van een tentoonstelling over de cartograaf Jacob van Deventer, redding van de van overheidswege voorgenomen vernietiging van de complete fysieke ambtelijke collectie van kadastrale hulpkaarten.

Gastsprekers

Van twintig deelnemers in 1996 groeide de studiekring naar rond de dertig leden. De kring is vrij stabiel, behalve helaas het natuurlijke

verloop. Maar op zeker moment raakten de verhalen over persoonlijke specialiteiten toch op. Geleidelijk nam het aantal gastsprekers toe, waardoor er al die jaren toch acht keer per seizoen een nieuw onderwerp kon worden geboden. Maar Els moest wel creatief zijn om sprekers aan te trekken. Acht jaar geleden trok ze de stoute schoenen aan en schreef een brief aan dr. Peter van der Krogt in Utrecht - die was gepromoveerd op globes - of hij niet een assistent in opleiding had die in Enschede een voordracht wilde houden. Peter kwam zelf en sindsdien bijna elk jaar met een nieuw onderwerp. Hijervaart de studiekering in Enschede als een 'warm bad', waarin je zoveel leuke en nuttige aanvullingen en opmerkingen krijgt, dat het de reis naar Twente meer dan waard is. Sterker nog; hij zegt vaak tegen andere 'grootheden' uit de historische cartografie, dat je niet meetelt als je nog geen voordracht in Enschede hebt gehouden. En dat voor alleen maar reiskosten en een gratis lunch na afloop van de lezing. De club krijgt het onderdak van de OKT en heft een bescheiden contributie om reiskosten en een kleine attentie voor de externe sprekers te betalen.

Deze club is landelijk uniek. Er zijn deelnemers vanuit heel Twente, maar ook uit Zwolle, Nijmegen en de Betuwe. Elke derde zaterdagochtend van september tot en met april komen de leden naar Enschede. En nog steeds zijn er eigen leden die wat nieuws brengen. Dat kan een zomervakantie zijn waarbij de verschuivende grens tussen Zweden en Rusland werd opgezocht, een bezoek aan het planetarium in Franeker, of een verhaal over driehonderd jaar ingrepen aan de Twentse Schipbeek. Gerrit Perfors en Els Marijnissen zijn ooit zelf gedoken in het verhaal van de reuzenlatassen (één bij twee meter groot!) in Rostock, Berlijn en Londen. De geleerde heren uit die plaatsen bleken graag mee te werken. Het leverde een geweldig interessante studieochtend op.

De 'jongste' leden van de studiekering werken veel met moderne, digitale technieken en houden daar ook voordrachten over. Dat gaat soms over het op schaal brengen van oude Amsterdamse kaarten, maar ook over het maken van nieuwe kaarten om in een tsunamiegebied zo snel mogelijk noodhulp te kunnen geven.

Niets verplichts

Sinds 2006 heeft de Studiekering een nieuwe eigen website, opgezet door Yvette Hoitink en onderhouden door Els Marijnissen. De site trekt veel bezoekers en ontvangt enthousiaste reacties uit de (ook professionele) kring van cartografisch geïnteresseerden.

Een belangrijk element van de bijeenkomsten vanaf het begin tot nu toe is de uitwisseling van eigen ervaringen, onderzoek, aanwinsten en vragen op cartografisch en verwant gebied. Vaak gaf dit aanleiding tot interessante discussies, al dan niet na afloop via email voortgezet.

De kracht van deze studiekering blijkt te zitten in het samen plezier hebben in een breed scala van cartografische interesses. Op een ongedwongen manier verrijken we elkaars kennis en ervaringen en helpen elkaar. Maar hoewel we graag veel 'eigen sprekers' zouden hebben is er niets verplichts en slaagt Els Marijnissen er elk jaar weer in om een zeer interessant programma van voordrachten af te spreken. Ze heeft een enorm netwerk opgebouwd. Er waren lezingen over cartografie op postzegels, cartografie en politiek, de kaartencollectie van de OKT, beroemde cartografen als Van Deventer en Hottinger, stadsplattegronden, luchtfotografie en veel meer. Alleen het veldwerk is de laatste paar jaar niet meer gehouden. Kosten van het lidmaatschap: 30 euro per seizoen.

Op excursie naar sterrenwacht Cosmos in Lattrop.

Huis Weleveld brengt Luther naar Borne

Jaap Grootenboer

Heel 2017 staat in het teken van kerkhervormer Maarten Luther. In Duitsland is de monnik die dominee werd een vader des vaderlands. In Nederland daarentegen zegevierde het calvinisme. In Twente kreeg Luther door de heren van Weleveld vaste grond onder de voeten in Borne. Door de eeuwen heen vonden in de Oude Kerk katholieke, calvinistische en lutherse diensten plaats.

Stelt u zich voor. Het is 1631 en in de kaal gestripte kerk ziet u de oude Jonker Sweder II in het koor, samen met zijn vriend en huiskapelaan, Wolter Molanus – Walter Möller. Sweder zoekt er een goede plek voor zijn graf. Uiteindelijk is en blijft de kerk het mausoleum van de familie. Beide heren raken aan de praat over de tijd van twintig jaar geleden. De strijd, die Sweder II en zijn vader Christoffel voerden om het behoud van hun kerk en hun lutherse gemeente. Het begon al met het politieke besluit in 1598 en het bevel, om alle altaren en beelden uit de kerk te verwijderen. Zij waren immers volgens het presentatierecht, als bewoners van het Huis Weleveld, ook als "overkerkraad" betrokken bij het wel en wee van de kerk. Vanaf 1555, toen Christoffer zich hier vestigde. De heren van Weleveld waren, wat je noemt, belijdende lutheranen en Sweder II heeft zelfs èn wijsbegeerte èn theologie gestudeerd. Maar ja, de Hollandse Overheid had al besloten, de calvinisten voor te trekken. En na de verovering van Deventer door Maurits zou dat dan ook in Borne moeten gelden.

Er volgt een lange hardnekkige strijd. De strijd om het behoud van een lutherse gemeente in en om Borne. Eerst dat bevel, om de kerk leeg te halen. De plaatselijke metselaars weigerden het uit te voeren en blijkbaar lukte het ook niet metselaars elders op te roepen. Het Huis Weleveld beriep een predikant uit Osnabrückerland: Johannes Niehof. Al een oude man, maar de diensten in deze kerk waren in elk geval gegarandeerd luthers. De inrichting van de kerk bleef onveranderd. Er was maar één verschil: er werd geen mis meer gelezen. De gemeente vierde het avondmaal met brood en wijn. Ging de verliezer, de rooms-katholieke kerk, er mee akkoord? Rome beschouwde de Republiek als missiegebied en had al

vertegenwoordigers gezonden, apostolisch vicarissen voor de hele Republiek. Sasbout Vosmaer oordeelde nog gelaten dat "Johannes Niehof te Borne kan doorwerken tot betere voorzieningen". Zijn opvolger, Philippus Rovenius dacht daar anders over. Deze Rovenius

Gebrandschilderd kerakraam in de kerk van Schledehausen. Met Sweder I Schele van Weleveld en Maarten Luther. Foto Jaap Grootenboer.

wenste desnoods gewapenderhand de wijziging van de juiste viering van de mis in Borne ongedaan te maken. Rovenius werd met geen klein gevaar, door Jonker Sweder en de dienstdoend predikant warm onthaald. Rovenius herinnerde zich de melding nog van de boer uit Bornerbroek, Albert ten Bruyl. Die beweerde in 34 jaar geen mis te hebben kunnen bijwonen. Sweder II ontmoette een keer tijdens een werkbezoek prins Maurits. Tegenover de prins probeerde hij steun te krijgen. Twente, waar hij woonde, was in zekere zin zijn rechtsgebied. Dus kon hij toch de vorm van de kerkelijke gemeente bepalen? Maar de prins was feitelijk ambtenaar van Den Haag. Daar was besloten, de gereformeerde kerk voor te trekken, “maar wat hij thuis deed, dat stond hem vrij”. De rol van de calvinisten komt in zicht.

In 1609-1621 gaat het Twaalfjarig Bestand een rol spelen. Daarin was vastgelegd, dat de vorm van de plaatselijke kerkelijke gemeente bleef, zoals dat in 1609 was. Twaalf jaar lang. De Schele's hadden twaalf jaar rust. Zij benoemden predikanten. Goede universitair opgeleide lutherse predikanten.

Sweder II en Molanus verlaten de kerk in mijn verhaal. De keus voor het graf werd bepaald. Achter het altaar. Ze blijven nog even staan tegenover die heel mooie preekstoel. Vergeet niet: de plaatsing van deze kansel is ook als het ware het werk van de heren van Weleveld! Het is een prachtig meubelstuk in de stijl van de renaissance, fraai gepolychromeerd. Er staan passende teksten op. “Beflittige die Gade” hetwelk is overgezet zijnde: ” Span je in om voor God te staan als iemand, die betrouwbaar is”. De vertaling heeft ons hoofdbreks gekost. De woorden zijn niet uit de Luther-vertaling. Samen met de enige, echte lutheraan toen in Borne was dat een kwestie van uitzoeken.

Vermoedelijk zijn de teksten gehaald uit een Kleine Catechismus van Luther en hier praten we dan over een Nedersaksische taal, die zowel daar als in Twente gesproken werd.

De heren gaan verder. Sweder herinnert zich

De Oude Kerk in Borne, rond het jaar 1000 gesticht door Dominicaner monniken. Foto Theo Leoné

nog de komst van Molanus. Die man was echt een slachtoffer van de toen geldende regel in een deel van Europa: wiens land, diens godsdienst. De vorst bepaalde dus de godsdienst. Molanus was al 25 jaar predikant bij Cloppenburg. Er kwam een nieuwe landheer: bisschop Ferdinand van Beieren en die stelde die regel wel in. Alles wat niet rooms was of wilde worden, moest benen maken. Molanus en zijn medebroeders werden dus ontslagen, mits zij terugkeerden naar de rooms-katholieke kerk.

Nu waren Sweder en Molanus nog oude schoolvrienden. Beiden studeerden ze op de Latijnse School in Osnabrück. Schele haalde Molanus in 1620 naar Borne en dus kon Molanus rustig zijn dienst doen in de Oude Kerk. Helaas: dat duurde slechts voor één jaar. In 1621 eindigde het Twaalfjarig Bestand en al vrij snel kwamen de gereformeerde

predikanten op die mooie preekstoel. Niet voor niets was dat een goed opgeleide Frederik Kemmerer, opgeleid in Franeker, Oxford en Cambridge en dus geen nooddomee of Duitse klerk. De Deventer synode wist heel goed, dat ze in Borne goed opgeleide opposenten tegenover zich hadden.

En Molanus dan? Sweder zorgde voor een woning voor hem en zijn gezin in het dorp aan de rand van de markt en dichtbij de Oude Kerk. De in Löningen rond 1570 geboren molenaarszoon Molanus werd na 1621 een vaste gast op de havezate, als huiskapelaan. In de grote zaal ging hij voor in de lutherse erediensten. Hij doopte, vierde met de

huisgenoten het Heilig Avondmaal, zegende huwelijken in en leidde de begrafenisdiensten. Sweder II ontving zijn vriend met een zegenspreuk: "De genadige, goede God wil met genade bij ons wonen en ons Zijn allerduurste schat Zijns Woords gunnen". Molanus gaf de kinderen en kleinkinderen les, schreef er zijn gedichten. Hij droeg in het Latijn een gedicht voor bij het huwelijk van Sweder's zoon Gosen Heidenreick met de zes jaar oudere en wat fletse Else Agnes Schade. Plaats van handeling: het Huis van de Schele's bij een huisaltaar in waarschijnlijk de grote zaal. Sweder vertelde, dat hij op dit altaar ook de Augsburgse Belijdenis en de Kleine Catechismus had liggen. Sweder droomde nog van een heuse huiskapel. Het is er niet van gekomen.

In 1639 sterft Sweder II. Walter Molanus leidt de rouwdienst in de grote zaal en begeleidt de stoet naar de kerk. Naar de grafplaats voor Sweder, achter het altaar. Op 1 juni 1655 sterft Walter Molanus, oud en der dagen zat. In de Kroniek van Sweder vinden we nog een tekst, een vrome tekst, die Molanus aan zijn vriend had doorgegeven: "We kunnen niet anders in het hemelrijk komen als door eenvoudig geloof en door gebed als bedelaar bij God". Molanus kreeg zijn graf in de kerk. De steen ligt er nog, in de loop van de tijd afgesleten. We vinden in oude boeken de tekst. Die luidt in vertaling: "Anno 1655, de 1e juni is gestorven de eerwaardige en geleerde heer Wolterus Molanus, gewezen pastor." De rest van de tekst en het familiewapen is afgesleten.

De Duitse middenstand springt creatief om met het Lutherjaar. De hervormer als brillenman. Foto Theo Leoné.

In Twenthe

Geert Bekkering

In de Kinder-Courant, het nogal opvoedkundige weekblad dat van 1852 tot 1904 verscheen voor de scholieren der gegoede standen in het westen van ons land, staat zelden iets van voorbij de stad Utrecht. De stadsbrand van Enschede in 1862 wordt er in 8 regels afgedaan. Wat een verrassing dan om in de aflevering van eind mei 1873 ruim een pagina aan te treffen, met als kop: "IN TWENTHE". Het stuk blijkt in de krant Tubantia van 31 mei 1873 grotendeels terug te vinden. Maar de loftrumpet wordt hier vooral gestoken om die rijkeluiiskinderen in het westen voor te houden hoe het hoort.

Tal van vlaggen wapperen van de nijverheidspaleizen

J. Herman de Ridder, Den Haag

Hé, wat heb ik in het Noord-Oostelijk gedeelte van Overijssel in weinige uren veel gezien en gehoord. Die bedrijvige streek is als een kampement van een leger van nijveren, hetwelk met zijn duizenden meer waard is dan de tienduizenden, die menschenbloed vergieten. Een nijverheidsbende ademt daar in vrede, geniet welvaart, bevordert die en verspreidt ze.

Voor een veertig jaren werd de eerste stoomkatoenspinnerij te Enschedé, voor twintig jaren de eerste stoomweverij te Almelo opgericht. En kom nu eens kijken. Van de eerste soort zijn er meer dan twintig, van de tweede ver in de dertig, die op en in elkaar werken. Het zou voor mij een waagstuk zijn, om aan uw verstand te willen brengen, hoe het ruw, in balen aangevoerde katoen door vernuftige toestellen gezuiverd, ontward, bewerkt, op klossen gewonden, tot één draad gevormd wordt en het weef- en spinne-toestel doet snorren.

De naar Oost en West verzonden producten der linnen- en katoenindustrie verheffen de Twentsche stadjes en dorpjes tot plaatsen, welke, vermogend door werkkrachten, groot door bedrijvigheid, aanzienlijk door handelsvertier, groote steden ver te boven gaan.

Dan, schoon ik Almelo, Borne, Enschedé niet vergeten zal, bleef vooral Hengelo levendig voor mijn geest, waar, behalve de gewone weverijen, een van jaar tot jaar in omvang toenemende werktuigen-fabriek staat te prijken.

Hoe het komt, dat ik den, voor een paar jaren,

onder het geleide van een zeer vriendelijke gastheer, ontvangen indruk niet kersversch trachtte af te drukken, weet ik zelf niet meer. Doch wel weet ik, dat mijn vinger jeukt, om u, in plaats van een tot bijzonderheden afdalende beschrijving, thans Hengelo te laten zien, zooals het daar onlangs feestelijk toeging op Meimaands voorlaatsten Zaterdag.

Tal van vlaggen wapperden van de nijverheidspaleizen, eigendommen der heeren Stork, die vorsten mogen heeten in het Twentsche fabrieksdistrict. Op den 24sten mei 1873 was het honderdste stoomwerktuig gansch en al gereed afgeleverd, en dat feit was te merkwaardig, om zoo maar stil voorbij te gaan. De stichters en eigenaars toonden er slag van te hebben, om die gebeurtenis uitnemend te herdenken en jolig te vieren. Dat zij er zelve bij tegenwoordig waren en dames en heeren als genoodigden, spreekt van zelf. Maar verder was de dag grotendeels voor de werklieden met hunnen vrouwen en kinderen een waarlijk blijde dag.

's Namiddags ten twee ure begon de ware pret, door een optocht met muziek. Uit de werkplaats gingen mannen en knapen, moeders en deernen naar een ruim dorpsplein. Allerlei volksspelen deden aldaar bij jong en oud het plezier uit de oogen stralen, terwijl blaas- en strijkinstrumenten de blijde stemming aanwakkerden. De jongens van Maandags tot Zaterdags "vroeg uit de veeren, vlug in de kleeren," toonden nu ook "vroolijk in 't spel" te zijn. Spinrad en weeftouw

De Markt in Hengelo in 1873, naar een tekening van Schipperus.

schenen de spieren verlamd, noch de peezen verstijfd te hebben, nu zij om eereprijzen klommen, sprongen, duikelden en draafden. Toen eindelijk de magen begonnen te jeuken, konden zij zich, omstreeks acht ure, te goed doen aan eten en drinken. Hun ter eere werd het feestmaal besloten met een prachtig vuurwerk, voor de gastjes een knallend en schitterend slot van een Zaterdag, waarvan het genot bij de verzadigde knapen den slaap uit de oogen dreef en de vermoeide meisjes nog lang wakker deed blijven. Toen de jeugd naar bed was gegaan, werd er voor de arbeiders een tafel aangericht, waarop een keur van spijzen stond en de wijn niet ontbrak “die het hart des menschen verheugt”.

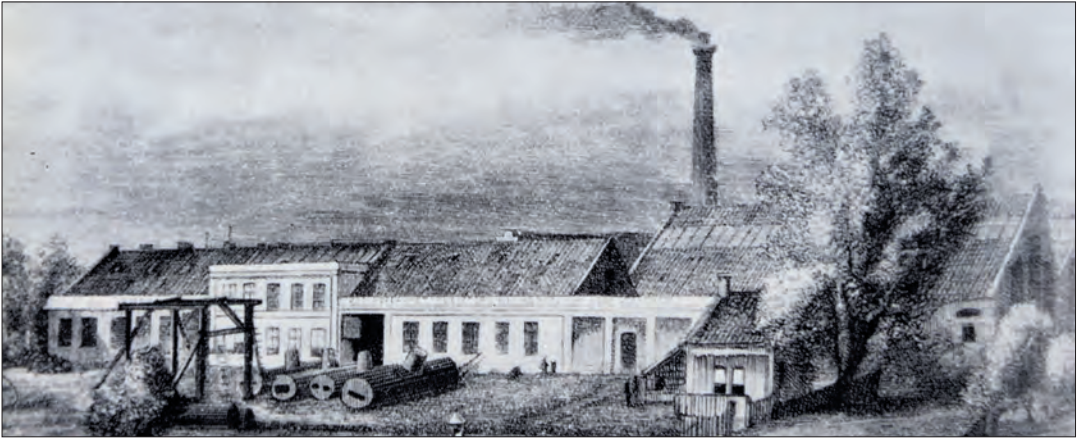
Dan hoe er volop, zonder overschrijding van gepaste maat, gegeten en gedronken werd, is van minder belang dan wat er aan den disch gesproken werd.

In den eigenaardigen Twentschen tongval hield de gastheer een speech, waarnaar door de feestgenooten als vinken geluisterd werd. Het was ook de moeite waard, om naar de woorden te hooren, die klonken als een klok. Zij mochten wel een hooge borst zetten, die werklieden, toen zij uit den mond van hun heer en meester vernamen, hoe hoog hij de arbeiders stelde en den arbeid waardeerde.

Heel aardig en juist, zoodat een kind het begrij-

pen kon, werden aan de werklieden hunnen plichten en hunne voorrechten herinnerd, terwijl zij ter waarschuwing gewezen werden op kroegloopers, babbelaars, bedillers en vitters, die, lui en traag, de boel in de war sturen en dan klagen over te weinig loon en dreigen met werkstaking. Laat ik eens letterlijk de woorden herhalen: “Ik weet niet of er hier te Hengelo ook zulke soort zijn, maar dan kunt gij ze spoedig kennen, want het zijn praatjesmakers, die een groot woord hebben, vooral ’s Zondags in de kroeg; die niet gaarne werken, maar gaarne een borrel met u drinken en liefst van uw geld.

“Ik moet u ook waarschuwen voor uw grootsten vijand, voor een vijand die altijd op de loer ligt; hij is zoo zwart en zoo slecht als de duivel: die vijand is de kroeg! Neemt u daarvoor toch in acht. Gaat liever ’s Zondags met uwe vrouw en kinderen of met uw meisje buiten wandelen; hoort de vogels fluiten in het Bosch en ziet hoe onze Lieve Heer het weer heeft laten groeien in de week; dat is beter dan in de kroeg zitten, waar gij niets goeds leert en waar de dubbeltjes ongemerkt door de vingers gaan; als al het geld van de borreltjes bespaard was, dan waren er veel meer rijken dan nu. Zonder spaarzaamheid kunt gij niet rijk worden. Ik heb ook wel den tijd gekend dat ik geen cent in de wereld had als die ik zelf verdiende, maar ik dronk nooit jenever, en

Machinefabriek Stork Hengelo 1874. Vier ketels liggen gereed.

draaide een cent wel tweemaal om voor ik hem uitgaf. Toen duurde het niet lang of ik had f 10, en als men maar eerst f 10 heeft opgespaard, dan kan men ook gemakkelijk 10 x 10 dat is 100 krijgen, en als men die eenmaal heeft, dan nog gemakkelijker f 1000. Het gaat er mee als met de 100ste machine. Het is nu gemakkelijker om er 1000 klaar te maken, dan eerst om er 100 te vervaardigen.

“Zoo gaat het ook met sparen; is men eenmaal aan den gang, dan gaat het later gemakkelijker. “Daar is de directeur van onze fabriek, de heer Parmentier, die heeft ook met zijn handen gewerkt, even als gij ... Eerst was hij bankwerker, toen monteur, en nu is hij directeur over 300 man, en wij willen hopen dat hij het over 10 jaar over 1000 man zal zijn. Over 10 jaar moeten wij zien de 500ste machine af te leveren, en ik hoop dat er dan velen uwer baas zullen zijn ... Die goed oppast, vlijtig is, goed lezen, schrijven en rekenen kan, heeft groote kans baas te worden. Vraagt het maar aan uwe burens in de modelmakerij, gieterij of bankwerkerij, of zij meer mans waren dan gij, toen zij achttien jaar waren. De baas van de smederij is een Brabander en die van de ketelmakerij is uit Duitschland gekomen. Als gij nu goed oppast en wij hebben een baas noodig, dan hopen wij dat zij ze in de fabriek onder u kunnen vinden en ze niet zoover behoeven te halen.”

Nadat nu het volk kort, klaar en krachtig op het hart was gedrukt, hoe het zich te gedragen had, en als op den vinger werd voorgerekend, dat zij genoeg geld verdienden, werd nogmaals de lof van Parmentier verkondigd.

Schoon dat “leve de heer Parmentier!” van ganscher harte werd uitgeroepen, daverde de zaal veel sterker door het uit éénen mond juichen: “leven de heeren Stork.” Dat werd telkens en telkens herhaald bij menigen heildronk van baas en werkman. Na het uitbrengen van den laatsten toast op de welvaart der fabriek en de welvaart harer eigenaars, werd de eetzaal in een danszaal herschapen. Het “beenen van de vloer” viel zoo in den smaak, dat de zon reeds hare stralen door de vensterruiten schoot, eer de gasten huiswaarts keerden.

Zoo werd er feest gevierd op een Zaterdag, anders een drukken werkdag en dat wel in de Bloeimaand, sprekend teeken, hoe door arbeid de bloei der fabriek gewaarborgd is. Hengelo, zooals het op één gedenkdag jubelde en juichte, is op de zes wekelijks terugkeerende werkdagen het brandpunt en middenpunt van dat Twenthe, waar de heeren Stork, door hunne fabriek- en werkplaatsen, hun school, en spaarbank, hunne arbeiderswoningen kennelijk de viervoudige leus: “kennis is macht, tijd is geld, arbeid adelt, helpt u zelve!” in hun schild voeren. Op al wat ik daar vroeger met eigen oogen zag en nu onlangs omtrent een gevierd feest vernam, en wat ik meteen: “zegt het voort!” op mijne wijze wereldkundig maakte, past het door den heer Stork in zijn aanspraak aangehaalde woord van een onzer dichters:

*Arbeid is des burgers glorie,
Zegen is des arbeids loon,
Roemt des legerhelds victorie,
Roemt den Koning op zijn troon,
Arbeid schenkt de burgerkroon.*

Pittige vragen van Rabenhaupt tot Franse furie

Willy Ahlers

.....

Succes. Geef de goede antwoorden binnen een uur en een kwartier. Zo veel tijd hadden ook de deelnemers aan het toelatingsexamen voor het Gymnasium en de HBS in Hengelo – in oorlogsjaar 1943. Onlangs vond ik dit examen terug en heb er zo mijn gedachten over. Eén uur en één kwartier! Ik denk niet dat ik het examen binnen die tijd zou kunnen afkrijgen. Waar was het toelatingsexamen voor? Toch niet voor de eerste klas? Dat kan volgens mij niet. Ik ben in 1943 geboren en zou dit nooit op de lagere school hebben geleerd. Ik kan me wel voorstellen dat het voor het eindexamen zou kunnen zijn, of voor toelating vanaf een ULO school.

Maar nu eerst de vragen.

- 1: Wanneer regeerde het Bourgondische Huis? Welke vorsten uit dit Huis ken je?
  - 2: Wie werd door Philips II als landvoogdes over de Nederlanden benoemd? Wie was haar voornaamste raadsman? Waarom werd het Verbond der Edelen gesloten? Wat weet je van dit Verbond? Wanneer is het ontbonden?
  - 3: Wanneer werd de Pacificatie van Gent gesloten? Waarom juist toen? Wat wilden de Nederlanders met dit Verbond bereiken? Welke Unies werden er in 1579 gesloten? Noem de voornaamste bepalingen van één dezer Unies
  - 4: Wat weet je van het optreden van Leicester?
  - 5: Wanneer was Parma landvoogd? Noem de belangrijkste stad, die in zijn handen is gevallen? Welke gevolgen had deze inname? Waardoor is de verovering van alle Nederlanden aan Parma niet gelukt?
  - 6: Wat weet je van: De Scherpe Resolutie (Oldenbarnevelt), De Acte van Consulentschap (Willem V), De Franse Furie (Anjou), De Acte van Navigatie (Cromwell)?
  - 7: Wat was een bede, een synode, de conscriptie, een schout?
  - 8: Hoe werd een stad gedurende de Republiek bestuurd?
  - 9: Wanneer was de grote vergadering? Over welke punten werd beraadslaagd?
  - 10: Wanneer was het 1e stadhouderloze tijdperk? Welke besluiten zijn er in die tijd over het stadhouderschap genomen? Wat betekende het, dat de Prins tot Kind van de Staat werd verklaard?
  - 11: Welke waren de voornaamste bezittingen van de Oost-Indische Co? Welke waren de voornaamste handelsartikelen? Wat waren de belangrijkste bezittingen van de West-Indische Co? Welke bezitting ging spoedig voor deze Co verloren? Wanneer?
  - 12: Waardoor konden Koning Lodewijk en Keizer Napoleon het slecht met elkaar vinden?
  - 13: Welke personen hebben bij de gebeurtenissen van 1813 een rol gespeeld?
  - 14: Wie waren Jan Pietersz Coen – Zoutman – Jacob van Campen – Abel Tasman – Pichegru – Requesens – Leeghwater – Rabenhaupt – Brunswijk – Jan van Nassau?
  - 15: Wat gebeurde in: 1433 – 1555 – 1568 – 1574 – 1596 – 1635 – 1702 – 1743 – 1805 – 1813 – 1839?
- Sommige vragen zouden nu niet meer mogen omdat ze te open zijn, zie bv vraag 12. Ik heb Wikipedia gebruikt voor sommige antwoorden, maar wie Brunswijk was, was onvindbaar. (Ronnie Brunswijk telt natuurlijk niet mee).
- Het uit het hoofd leren van jaartallen was toen al in de mode. Ik denk dat het nakijken ook wel heel wat uren in beslag heeft genomen.

Schilderijenwand geeft auditorium nieuw gezicht

Theo Leoné

Een wand vol verhalen. Schilderij na schilderij. Honderd stuks om precies te zijn. Driekwart afkomstig uit de collectie van de Oudheidkamer Twente. Ook 25 van museum TwentseWelle.

In juli 2017 al begon projectleider Edwin Plokker met de uitwerking van de plannen om het Auditorium van museum TwentseWelle te verrijken met een wand vol schilderijen. Eén grote puzzel. Op papier was de klus snel geklaard. Maar dan komt de uitwerking. In welke staat verkeren de schilderijen uit het depot eigenlijk? Zijn de maten wel dezelfde als opgegeven? De een blijkt gemeten met lijst. De ander telt louter het doek.
 “Dertig schilderijen waren niet geschikt om op te hangen. Die blijven in het depot. Sommige waren te donker, andere beschadigd of niet meer

dan een kartonnetje.”

In oktober kwam de wand gereed. Telkens weer reed het karretje van het depot naar de wand. Eén voor één. Want de werkzaamheden moesten uitgevoerd worden zonder de bezoekers van het museum te hinderen.

Wat voor Plokker de uitblinkers zijn? Lastig te zeggen. “Ik ben geen kunstkenner. Het leuke is dat al die schilderijen een bijzonder verhaal hebben.”

Neem de drie portretten van Herman van Lochem, een aartsvader van de Twentse textiel. Het oudste exemplaar is waarschijnlijk kort na

zijn dood vervaardigd. Een latere versie was bestemd voor de directiekamer. Nummer drie – we praten nog steeds over hetzelfde portret – is gemaakt door een Van Heek.

In een bonte mengeling van stijlen – van pure romantiek en expressionisme tot de strakke lijnen van Klaas Bernink – wordt de kijker meegenomen naar het Lutterzand, de fabriek en het verdwenen Huize Hengelo. Zandweggetjes, watermolens en kerken schieten voorbij. Verrassend genoeg toont de Twentse wand ook stukken Italië, compleet met vurig lava brakende vulkanen.

Plokker: “Italië zou je niet verwachten. In navolging van de rijke handelaren uit de Gouden Eeuw stuurden de fabrikanten hun zonen op de Grande Tour. Ze gingen in hun jonge

jaren naar Italië. Dat hoorde bij de opvoeding. Dikwijls werden Italiaanse schilderijen meegenomen als souvenir. Dus past Italië in onze wand over Twente.”

Met de komst van de schilderijenwand hoopt TwentseWelle zijn auditorium aantrekkelijker gemaakt te hebben voor de verhuur aan groepen. Een zelfde rol speelt een kilometer verderop de gobelinzaal van het Rijksmuseum. Geef toe, een bijeenkomst in een bijzondere omgeving is toch wat anders dan elkaar treffen in een kale vergaderzaal.

“Het auditorium heeft als voormalige zaal voor wisselexposities het beste klimaat van heel het museum. De schilderijen blijven wel een paar jaar aan die wand hangen.”

Helmich August van Heek (1840-1917) Textieltycoon van Schuttersveld

Marlies Enklaar

De Enschedese textielfabrikant Helmich August van Heek overleed op 31 oktober 1917. Pakweg een eeuw geleden. De ondernemer is veel minder bekend dan zijn neef Gerrit Jan van Heek (1837-1915). Ten onrechte. Want Helmich August slaagde erin het ingeslapen textielbedrijfje van zijn twee oudere broers – Schuttersveld – in 25 jaar tijd tot een bloeiend concern te maken.

Helmich August van Heek wordt geboren op 16 februari 1840 als veertiende en laatste kind van de fabrikant Gerrit Jan van Heek (1780-1851) en diens vrouw Margaretha Hermina ter Kuile (1796-1874). Zijn vader is bij zijn geboorte 59, moeder 43. Helmich August heeft vijf oudere broers, van wie slechts twee de volwassen leeftijd zullen bereiken: Piet (1829-1888) en Hein (1830-1875). Alle aandacht van de ouders is gericht op deze twee jongens – zij moeten het fabrieksbedrijf voortzetten – en niets wijst erop dat juist het nakomertje Helmich August veruit de succesvolste van de drie zal worden.

Vader Gerrit Jan was zowel zakelijk als maatschappelijk een actief man. Samen met zijn

broer Helmich runde hij het fabrieksbedrijf H.J. van Heek & Zoonen, gespecialiseerd in de handel in en nabewerking van (door thuiswevers gemaakte) stoffen. Die nabewerking bestond uit het bleken, verven en persen van de weefsels. Dat gebeurde in een fabriekje een paar huizen verderop aan de Markt, toen nog Haverstraat geheten (ongeveer op de plaats van Snackbar de Muur en Café Jansen en Janssen op nummer 9 en 10). Tevens was Gerrit Jan in de jaren 1812-1813 adjunct-maire van Enschede, zat hij in 1832 in de gemeenteraad van Enschede en was hij – vanaf dat jaar tot zijn overlijden in 1851 – lid van de Provinciale Staten van Overijssel. Ook het beheren van zijn vele panden zal hem de nodige tijd hebben gekost.

Portretten van de ouders van Helmich August van Heek, geschilderd t.g.v. hun huwelijk in 1814: Gerrit Jan van Heek (1780-1851) en Margaretha Hermina ter Kuile (1796-1874).

Scheiding van wegen

Al in 1846 waren de oudste zonen van oom Helmich van Heek, Hendrik Jan en Herman – neven dus van de veel jongere Piet, Hein en Helmich August – als vennoten in de zaak opgenomen; Helmich overleed het jaar daarop. Als ook Gerrit Jan in 1851 sterft, neemt zijn weduwe Margaretha Hermina de zakelijke belangen van de firma de eerste jaren waar. In 1858 breekt het jaar aan dat Hein en Piet qua leeftijd voor een firmantenfunctie in aanmerking komen. Het dringt tot de firmanten door dat, wanneer later ook hun jongste broer Gerrit Jan (geboren 1837) en diens neefje Helmich August zich daarbij zouden voegen, de leiding van de firma topzwaar zou worden. Daarom besluiten de twee partijen na lang wikken en wegen dat ieder zijns weegs zal gaan en een eigen onderneming zal stichten.

Op 31 december 1858 wordt de firma H.J. van Heek & Zoonen ontbonden en het fabrieksbedrijf aan de Haverstraat opgedoekt. Vervolgens richten de drie zonen van Helmich van Heek op 29 maart 1859 de firma Van Heek & Co op aan de Noorderhagen en – niet veel later dat jaar (de oprichtingsakte is verloren gegaan) – Piet en Hein van Heek de firma Gebr. Van Heek. Hein koopt daarvoor speciaal de buiten de stad gelegen villa Schuttersveld op een openbare verkoping, daarbij ongetwijfeld financieel gesteund door zijn kapitaalkrachtige moeder. Het bezit was eigendom geweest van de Belgische textielondernemer Charles de Maere. In de twee bijgebouwen bevinden zich dan nog de restanten van diens fabriekje (onder ander een kleine ververij en een paar primitieve koperen kookketels) dat hij wil moderniseren. In augustus 1859 krijgt Hein hiervoor toestemming van de Gedeputeerde Staten van Overijssel. Samen met zijn vrouw gaat hij in het hoofdhuus wonen, waar hij bovendien een kantoor, een pakkamer en een opslagplaats voor garens inricht. De ongetrouwde broer Piet blijft vermoedelijk bij zijn moeder op de Markt wonen.

Een trage start

Hein en Piet besluiten zich te gaan toeleggen op de fabricage en bewerking van het sterke bombazijn, een mengsel van linnen en katoen, en voegen nog een stoommachientje van 10 pk aan

de oude inboedel van De Maere toe. Voor de goede orde: de stof zelf laten ze nog steeds weven door thuiswevers, veelal boeren, waarna ze het ruwe materiaal bewerken. Er worden vijf arbeiders aangetrokken die tevens zorg dragen voor de tuin en het boerenbedrijf op Schuttersveld. Zo gaat alles in de eerste jaren van de firma Gebr. Van Heek z'n gangetje.

Ter vergelijking: de neven van Van Heek & Co maken intussen een vliegende start. In de herfst van 1859 staan er aan de Noorderhagen al een heuse weefzaal van 50 bij 55 meter, een ketelhuis en een kantoor. Aan het eind van het jaar arriveert een kolossale stoommachine met -ketel uit Engeland. In oktober 1860 zijn er 268 stoomgetouwen in bedrijf die bediend worden door 134 wevers en waarop verschillende weefsels worden gemaakt.

De jonge jaren

Helmich August is dan nog net te jong om bij de onderneming van zijn broers betrokken te worden. Tussen 1854 en 1858 zit hij op het gymnasium in Deventer en daarna volgt hij een vakopleiding in het buitenland. In 1862 brandt het ouderlijk huis aan de Markt af bij de stadsbrand van Enschede, maar zijn kordate moeder, de Wed. Van Heek-ter Kuile, laat het zo snel mogelijk herbouwen. Van daaruit bestiert deze Margaretha Hermina haar handel in salemporis, een blauw geverfde katoenen stof die gretig aftrek vindt in de Oost-Indische archipel. In 1863 wordt de jonge Van Heek, dan 23 jaar oud, medefirmant bij Gebr. Van Heek. Een jaar later begint men op het Schuttersveld met de bouw van een spinnerijtje met één verdieping voor het produceren van grove inslaggarens. Dat wordt gedaan met zgn. self-actors, enorme machines waarmee een stuk goedkoper geproduceerd kan worden. Het jaar daarop wordt gestart met de bouw van een nieuwe garenweverij en ruwerij. Het is verleidelijk te veronderstellen dat de technische Helmich August de drijvende kracht achter deze uitbreidingen is geweest. Zijn broers Piet en Hein waren namelijk niet al te ambitieus, en van de laatste is bovendien bekend dat hij graag de bloemetjes buiten zette. Uit brieven weten we dat hij geregeld ging boemelen in Amsterdam met zijn zwager Hendrik Willink uit Winterswijk en danslokalen op het Nes bezocht.

Stichten van een gezin

In juli 1865 trouwt Helmich August met de dan 22-jarige fabrikantendochter Judith Geertruid ('Ju') ter Kuile. Het jonge paar gaat vermoedelijk wonen in de 'Keet bij den overgang der Staatsspoor', waarmee misschien is bedoeld een huisje op de Verrenhof, de buitentuin van Helmich Augusts ouders op de hoek van de Deurninger- en Hengelosestraat. Niet lang erna, als er kinderen beginnen te komen, vestigen ze zich in een klein huis aan de Markt naast de hoeden- en pettenzaak van Carel Drehfal (tegenwoordig eetcafé Sam Sam op nummer 15). Dit stadshuis had zo goed als geen tuin en 's zomers kon het er erg benauwd worden. Daarom besluit Helmich August in de zomer van 1873 een huisje met grond aan de Haaksbergerstraat te kopen, waar de kinderen Jan (geb. 1866), Marie (geb. 1868), Martha (1870) en Mini (1873) alle ruimte hebben om te spelen.

Dochter Marie heeft deze plek later uitvoerig beschreven in haar memoires. Achter het huis bevond zich woeste grond waar zand werd afgegraven om het langs de deuren uit te venten, en erlangs liep een beek. Het lag toen nog een flink eind buiten de stad en daarom noemde haar vader het Pathmos, verwijzend naar het eiland waar de evangelist Johannes naar verbannen werd. Het staat er nog steeds, iets van de weg af (op nummer 410), maar is inmiddels allang ingesloten door de gelijknamige woonwijk. In 1875 komt er een einde aan de lange zomers op Pathmos: Helmich August laat dan een grote villa – mét biljartkamer – en stallen bouwen op de Verrenhof, naast het spoor, waar een grote tuin achter zit. Pathmos wordt omgebouwd tot boerenbedrijf.

Grote veranderingen

De plotselinge versnelling van Helmich Augusts activiteiten en investeringen vanaf 1875 zal geen toeval zijn geweest. Het jaar tevoren was namelijk zijn moeder overleden, die een aanzienlijk kapitaal naliet, wat natuurlijk nieuwe mogelijkheden bood. Daarna sterft – in oktober 1875 – ook broer Hein, kinderloos en nog maar 44 jaar oud. Begin 1877 trekt de firmant de competente H.J. Selkers aan als

procuratiehouder om de leiding van de fabriek te versterken. Nog tot 1880 werd er bij Gebr. Van Heek – 'Schuttersveld' alleen gewerkt met 'buitenwevers', maar in datzelfde jaar wordt een weverij op het terrein gebouwd voor honderd mechanisch aangedreven weefgetouwen, plus een sterkerij met spoel- en scheerzaal, waardoor er veel meer soorten stoffen kunnen worden aangeboden. Voor de aandrijving van de getouwen is grootschalig geïnvesteerd in een Lancashire ketel met bijbehorende stoommachine. Alles wijst erop dat Helmich August zich jarenlang had moeten schikken naar de wensen van zijn oudere broers, en dat de dood van Hein voor hem het startschot is om zich actiever te gaan bezighouden met de fabriek en er een flinke moderniseringslag door te voeren.

Piet van Heek (foto) sterft in 1888, zijn broer Helmich August krijgt dan op Schuttersveld alle touwtjes in handen.

Maatschappelijk succes

Ook maatschappelijk begint de daadkrachtige Helmich August door te breken. Om te beginnen wordt hij aangesteld als curator van de Twentsche Industrie- en Handelsschool (de eerste middelbare school van Nederland, opgericht in 1864), een taak waarvan hij zich van 1875 tot 1878 serieus kwijt. Een functie van groter gewicht is zijn voorzitterschap van de 'dubbele raad' van Enschede en Lonneker bij de grensuitbreiding van Enschede in 1883; hij is als het ware een formateur van twee gemeente-

raden. In 1884 wordt 621 hectare van de omringende gemeente Lonneker toegevoegd aan Enschede, waardoor het grondgebied van de stad vertienvoudigt en het inwonertal verdubbelt tot 12.118. Helmich August profileert zich daarnaast als een modern man die goed op de hoogte is van de nieuwste technologische ontwikkelingen. In 1883 behoort hij bijvoorbeeld tot de eersten die zijn aangesloten op het Enschedese telefoonnet. Een jaar later wordt hij een van de vijf commissarissen van de dan opgerichte Enschedesche Telefoon-Maatschappij. Al in 1880 heeft hij bovendien zitting genomen in het Enschedese Spoorwegcomité om fondsen bijeen te brengen voor de spoorlijn Haaksbergen-Enschede, een andere moderniteit.

Tegenslag gevolgd door vooruitgang

In 1885 krijgt Helmich August van Heek te maken met een grote tegenslag: in dat jaar overlijdt zijn vrouw Judith. Hij is dan 48 jaar en zal nooit meer hertrouwen. Zijn oudste zoon Jan loopt op dat moment misschien stage in het buitenland, maar de overige vier kinderen, variërend van 10 tot 17 jaar, wonen waarschijnlijk nog allemaal thuis op de Verrenhof. De eerste tijd na Judiths dood sluit hij zich in zichzelf op en wandelt hij elke dag na theetijd met dochter Marie op en neer naar Pathmos om wat verstrooiing te zoeken en te zien hoe de zaken op de nieuwe boerderij lopen. Na twee jaar pakt hij de draad echter weer op en wordt hij gemeenteraadslid in Enschede, wat hij tot 1906 zal blijven.

1888 is een cruciaal jaar, want dan sterft ook de laatste broer, Piet, wat betekent dat Helmich August alle touwtjes op Schuttersveld in handen krijgt. Eindelijk kan hij zich volledig op het ondernemerschap storten, zonder afgeremd te worden door medefirmanten. Vooral het spinwezen heeft zijn belangstelling, daarin bijgestaan door procuratiehouder Selkers met wie hij een hecht team vormt (en die in 1890 medevenoot wordt). Zo zijn de beide heren actief betrokken bij het opzetten van spinnerij Eilermark in Gronau. Erg gunstig is ook dat juist in datzelfde jaar, 1888, de Fabrikanten Vereeniging Enschede (FVE) wordt opgericht door neef Gerrit Jan van Heek van Van Heek & Co. Dit samenwerkingsverband van de Enschedese textiel fabrieken

beoogt stakingen neer te slaan en staatsinterventie zo veel mogelijk te weren.

De gouden tijden van Gebr. Van Heek breken nu aan. Alsof het zo moest zijn, brandt het oude spinnerijtje uit 1864 op 5 augustus 1890 tot de grond toe af; de circa honderd arbeiders die daar werken, komen met de schrik vrij. Binnen korte tijd verrijst aan de Hengelosestraat een grote, nieuwe spinnerij met twee verdiepingen die werk biedt aan 236 arbeiders. Twee jaar later wordt er een drukmachine van Hummel aangeschaft waarmee met één wals beaverteen (een broekstof met streepjes) bedrukt kan worden tot het verfijndere moleskin. Gebr. Van Heek breidt zich in hoog tempo uit en de omzet stijgt navenant. Als bekroning van het succes van de fabrikant wordt zijn fabriek op 4 september 1895 bezocht door koningin-regentes Emma en prinses Juliana op hun kennismakingstoer door Nederland. Bij die gelegenheid wordt hij geridderd in de Orde van Oranje-Nassau. In 1895 accepteert Helmich August het voorzitterschap van de Kamer van Koophandel en Fabrieken in Enschede, een functie die hij zal bekleden tot 1905.

Een nog jonge Helmich August met zijn echtgenote Ju ter Kuile, ca. 1865.

Tijd van oogsten

Helmich August is van 1888 tot 1893 de enige overgebleven firmant van de eerste generatie,

terwijl de werkzaamheden almaar blijven toenemen. Tijd dus voor versterking van de leiding. In 1893 acht hij zijn oudste zoon Jan ervaren genoeg om te worden opgenomen in de vennootschap van Gebr. Van Heek-Schuttersveld. De jongen is al vanaf zijn jeugd vertrouwd gemaakt met het textielvak – in de eigen fabriek en door opleidingen in het buitenland – en blijkt er veel gevoel voor te hebben. Zijn broer Gijs (geb. 1875) sluit zich bij de leiding aan in 1899; het jaar tevoren is deze in het huwelijk getreden met de fabrikantendochter Nan ter Kuile. Ook Helmichs drie dochters Marie, Martha en Mini vliegen uit in de jaren negentig. Alle drie slaan ze een uitstekende partij aan de haak: Marie en Martha trouwen respectievelijk met de Enschedese textielfabrikanten Harry ter Kuile en Helmich Benjamin Blijdenstein, en Mini huwt de Almelose bankier Willem Ledebor.

Helmich August houdt van reizen. In de tijd dat zijn vrouw Ju nog leefde, maakte hij geregeld reisesjes met haar naar de Rijn en diverse Kurorte, maar aan het eind van de negentiende eeuw heeft hij tijd om naar veel verder weg gelegen oorden te reizen. Zo bezoekt hij in 1897

Helmich August van Heek, ca. 1870.

Stockholm en maakt hij in 1899 een grote tour door het Middellandse Zeegebied, tot in Algiers.

De oude dag

Rond de eeuwwisseling beschikt Schuttersveld over twee stoommachines die een spinnerij met meer dan twintigduizend spindels en een weverij met 468 getouwen aandrijven. In 1903 heeft de firma 321 werknemers in dienst en staat zij qua bedrijfsvoering op de zevende plaats in de rangorde van de FVE. Ter vergelijking: Van Heek & Co staat op de eerste plaats met 1805 werknemers. Het kapitaal van Helmich August bedraagt dan zo'n 1,9 miljoen gulden, waarvan 1,2 miljoen in het bedrijf zit. Een tegenslag in 1906 is dat brand ernstige schade aanricht in de spinnerij.

Langzaam begint de fabrikant met afbouwen. Nog in 1912 doet hij een royale schenking van 200 gulden voor de herdenking van de stadsbrand in 1862. Een jaar later is hij een van de initiatiefnemers om een genealogie van de familie Van Heek te laten samenstellen, waarvoor hijzelf al veel materiaal heeft verzameld. De opdracht gaat naar de apotheker en amateur-historicus C.F. Snuij, wat in 1915 resulteert in de publicatie van een familieboek waarin, volgens Snuij, in woord en beeld is samengebracht wat hij over de Van Heeks heeft kunnen vinden.

Het landgoed Pathmos met opstallen wordt in 1913 voor het forse bedrag van een ton verkocht aan de gemeente Enschede. Het heeft in de loop der jaren grote veranderingen ondergaan. Zo zijn er een koeien- en paardenstal bijgekomen en is er veel grond bijgekocht. Wat er met het stadhuis de Verrenhof is gebeurd, is tot op heden onduidelijk. Zoon Gijs en diens vrouw Nan hebben er in ieder geval nog een tijd gewoond, gezien de opdracht die zij in 1918 aan Arend Beltman gaven om het huis te verbouwen. In 1959-60 is de villa afgebroken om plaats te maken voor een flatgebouw (Hengelosestraat 28 waar tot voor kort Volkswagengarage Kokkeler was gevestigd. Daarvoor was het een tijd Hervormd bejaardenhuis 'Rust en Vrede').

Bij zijn overlijden in 1917 bedroeg het vermogen van Helmich August f 4.114.981,11. Met dat

Moeder Margaretha Hermina op ongeveer 74-jarige leeftijd, ca. 1870.

bedrag was hij in die tijd – na zijn neef Gerrit Jan van Heek – de rijkste fabrikant van Enschede. Als we bedenken dat hij zich pas relatief laat serieus met de onderneming is gaan bemoeien en dat Schuttersveld de snelste groei van alle bedrijven in Twente doormaakte, dan kunnen we stellen dat ook deze Van Heek-telg een uiterst succesvol ondernemer is geweest.

* Deze reconstructie is voornamelijk gebaseerd op literatuuronderzoek. Een uitgebreidere versie met noten bevindt zich op het archief in Zonnebeek, Enschede.

Grote dank ben ik verschuldigd aan Bastiaan Willink, zonder wiens hulp en adviezen ik dit artikel niet had kunnen schrijven. Hij maakte mij attent op het grote succes van Helmich August van Heek als ondernemer en verschafte mij relevante literatuur. Volgens Willink is er nog meer materiaal over de fabrikant te vinden in het Van Heek & Co-archief en – vooral – het Ter Kuile-archief op het HCO in Zwolle (resp. toegangsnr. 166 en 571.1). Ook zijn Memorie van Successie bevindt zich daar. Interessant zijn verder het Schuttersveld-archief, de verslagen van de Kamer van Koophandel van Enschede en de liggers van het kadaster in het Stadsarchief te Enschede.

Bronnen

C.J. Snuif, *Familieboek der Van Heeks* (Enschede 1915), lemma Helmich August van Heek, p. 153-158.

Memoires M.G. ter Kuile-van Heek, ca. 1944, opgetekend door haar schoondochter H.W. ter Kuile-Scholten: (1) 'Het Pathmos heeft naam aan Helmich van Heek te danken', *'n Sliepsteen*, vol. 2 (1986), nr. 2, p. 6 en 7 / (2) 'Pathmos begin deze eeuw bosjes, slingerpaden, vijver en vruchtenhof', *'n Sliepsteen*, vol. 2 (1986), nr. 7, p. 9 / (3) 'Drie veelbesproken tantes uit Enschedese fabrikantenfamilies', *'n Sliepsteen*, vol. 3 (1987), nr. 9, p. 6 en 7.

Harriët Freezer, *Van bombazijn tot fluweel. 100 jaar Schuttersveld. De geschiedenis van Gebroeders van Heek op het Schuttersveld te Enschede - Holland* (Enschede 1959).

L.A. Stroink, *Stad en land van Twente* (Hengelo 1962), p. 465-466.

H.M. Stegeman, 'Een vrouwelijke fabrikant uit de eerste helft der 19e eeuw', *Textielhistorische Bijdragen* 11 (1971), p. 61-65.

Bastiaan Willink, *Heren van de stoom. De Willinks, Winterswijk en het Twents-Gelders industrieel patriciaat 1680-1980* (Zutphen 2006), p. 131, 132.

Tina Hammer-Stroeve, 'Een textielondernemersfamilie in Twente. De Van Heeks van Schuttersveld (1859-1982)', in: *Veranderende levens, Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie*, vol. 61 (2007), p. 143-170.

Johan Hemken, 'Gebr. Van Heek N.V. 'Schuttersveld'. Terugblik op 123 jaar textielgeschiedenis', *'n Sliepsteen*, vol. 25 (2009), nr. 97, p. 3-15.

Bastiaan Willink, *De textielbaronnen* (Zutphen 2010), p. 86 en 131.

Bastiaan Willink, 'Gerrit Jan van Heek, de belangrijkste Enschedese ondernemer van zijn tijd', *'t Inschrien* (2015-4) p.6-11.

Uit de collectie: Klinkende munt in de kluis

Adrie Strikker

.....

Poen, poen, poen, poen. De een zegt geld, de ander money, maar wij zeggen poen! Een bekend liedje van Wim Sonneveld. Even verderop in het nummer zingt hij: “t zal je gedacht zijn wat je allemaal met poen kan doen.” Over het algemeen wordt er bij dit thema gedacht aan uitgeven. Slechts zelden aan het ontstaan van geld en de historie.

Wellicht bent u verbaasd te lezen dat de oprichting van de Vereniging Oudheidkamer Twente te danken is aan de aankoop van een deel van de munten en penningen collectie Van Doorninck in 1905. De Deventenaar Van Doorninck bezat een indrukwekkende collectie, mede gevormd door zijn voorvadersen.

Tijdens een jachtpartij te Hezingen werd door enkele welgestelde heren uit Twente voorgesteld de munten en penningen met een link naar Twente uit deze collectie aan te kopen. Zo gezegd, zo gedaan. “De verzameling had een onderkomen nodig en zo was het idee, een Oudheidkamer te stichten, geboren”. Voorstaande zin staat vermeld in het boek “Honderd jaar behoud Twents Erfgoed”.

Een voorbeeld van een munt uit de totale collectie van de Oudheidkamer Twente is de “halve gouden rijder” uit het jaar 1761. De munt kunt u zien op afbeelding 1. Destijds 7 gulden waard, nu ca € 1000,-.

Om munten te kunnen beschrijven is naslagwerk nodig. Ook dat heeft de Oudheidkamer Twente in haar bezit; diverse boeken op het gebied van numismatiek. Op de plank staat onder andere een prachtig boek met rode kaft uit 1848. Dit werk, in goede staat, geschreven door de heer Verkade beschrijft de diverse “rijders” die in muntvorm zijn geslagen. En uiteraard nog veel meer op dit gebied.

Naast latere vervolgaankopen zijn er ook schenkingen gedaan. De verzameling munten en penningen groeide gestaag. Een bijzondere donatie is gedaan door E. Elderink. Dit naar

aanleiding van een uitzonderlijke ontdekking in Buurse. In 1921 werd daar een Jacobakannetje gevonden. In dit drinkkannetje van aardewerk met een hoogte van ca 20-30 cm zaten 323 zilveren (en koperen?) munten. Een van deze munten kunt u zien op foto 2. Het is een munt, genaamd dubbele stuiver, uit 1597. Volgens het registratiesysteem geslagen te Leeuwarden. Uiteraard gaat achter de slijtagesporen een prachtig verhaal schuil.

Naast munten zijn er echter ook honderden bijzondere penningen in het bezit van de Oudheidkamer Twente. Ook die omvatten interessante informatie. Helaas ligt al dit moois grotendeels in de kluis. Jaar in, jaar uit. Maar misschien is daar een oplossing voor. Want nu de trend in het betalingsverkeer van fysiek geld naar digitaal geld verschuift, is dat wellicht ook voor het tonen van dit onderdeel van de collectie het geval. Van fysieke vitrines naar digitaal tentoonstellen.

Daar moet echter nog wel iets voor gebeuren. Het vergt naast een goede afbeelding ook een correcte beschrijving. En bovenal een functionele inrichting van de website. En om dat te kunnen bewerkstelligen is er naast de nodige inzet geld nodig! Poen, poen, poen, poen. Om die centen te vinden is het wellicht handig weer eens Buurse te bezoeken of andere bronnen aan te boren. “De oude sok” van de leden misschien? Want zonder poen valt er weinig te doen.

Afbeelding 1.

Afbeelding 2.

VAN MEGGELEN KERSSENBERG
ASSURANTIËN

Voor al Uw particuliere en zakelijke schadeverzekeringen

Viekerlaan 36
Postbus 334, 7500 AH Enschede
Telefoon: 053 - 435 01 04
E-mail: info@vmk-assurantien.nl

SCHERVEN BRENGEN GELUK...

Ja, het zou heel goed een scherv van niks kunnen zijn. Aan de andere kant... Wie weet welk verhaal er achter schuilgaat. Of wat voor ommekeer hij over zeg 1000 jaar teweegbrengt.

U, als lid van de Oudheidkamer Twente, u doet natuurlijk geen scherv af als zomaar een scherv. Bovendien weet u dat de OKT veel meer in zijn bezit heeft en over veel en veel meer gaat dan alleen archeologische vondsten.

Hoe meer mensen dat met u zouden weten, hoe mooier natuurlijk. En hoe rooskleuriger en actiever ook de toekomst van de OKT. Over actiever gesproken: er is binnen de OKT van alles te doen. Vrijwilligers zijn dan ook van harte welkom. Voor administratieve werkzaamheden, voor ict, voor bestuursfuncties, als huismeester, voor tal van hand- en spandiensten, voor noem maar op.

...EN EEN ACTIEVE TOEKOMST VOOR DE OUDHEIDKAMER TWENTE

Iets voor u, OKT-vrijwilliger? Of voor iemand (hoeft nog geen OKT-lid te zijn) die u kent? Mailt u dan naar: vrijwilligers@oudheidkamertwente.nl of schrijf een briefje naar onderstaand adres.

OKT huis Stroinksbleekweg 12b, 7523ZL Enschede
T 053-4787447 E info@oudheidkamertwente.nl

